

With Strings (4)

De jazz heeft altijd een ambivalente verhouding gehad met **strijkinstrumenten**. Jazzgroepen uitgebreid met strijkers lokken altijd felle reacties vóór en tegen uit. Joep van Leeuwen bekijkt in een viertal afleveringen de achtergrond van deze gemengde ensembles.

Onderhoudende jazz

Tien jaar na het verschijnen van *Charlie Parker with Strings* (1949) is jazz met strijkers gangbaar, zelfs in de freejazz. In het tweede decennium laat Wes Montgomery de populaire en commerciële kant ervan zien. Daarmee staat de bandbreedte van *With Strings* voor de volgende decennia vast. Het gaat van commerciële stroperige achtergrondstrijkjes tot prachtige composities waarin de strijkers het beste uit de improvisatoren halen.

Joep van Leeuwen

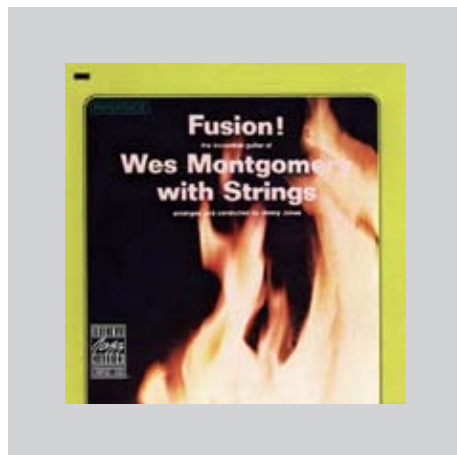
In 1963 neemt **Wes Montgomery** voor het eerst op met strijkers. Die plaat heet *Fusion!* en is tevens zijn laatste opname voor Riverside. Bij dat label heeft hij zich de jaren ervoor gemanifesteerd als een zeer belangrijke hardbop gitarist. Met deze strijkersplaat gaat het roer om en zal Wes zich in de jaren erna tot popartiest ontwikkelen. Op *Fusion!* wordt nog geprobeerd jazz te spelen en dat maakt de plaat sympathiek. Het jazzgehalte wordt bepaald door grote namen als **Hank Jones** (p), **Milt Hinton** (b) en **Osie Johnson** (d) in de ritmesectie en een repertoire van bekende standards naast een eigen stuk van Wes, *Pretty Blue* en een jazzthema van **Miles Davis**, *Tune Up*. De plaat klinkt als een eenheid. Het overheersende tempo draagt hiertoe bij.

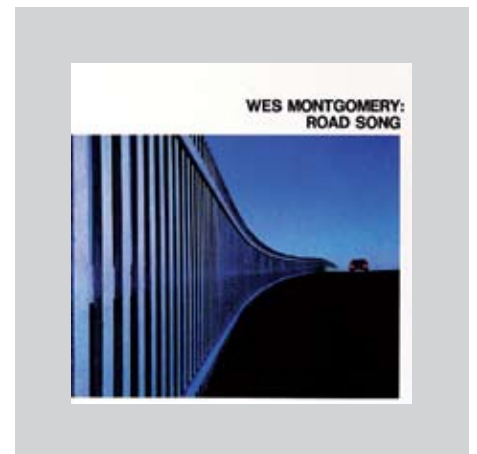
Dan gaat Wes naar het label Verve waar de tendens om met grote bezettingen op te nemen zich vanaf 1964 voorzet. Met bigband speelt hij op de volgende drie platen: *Movin' Wes* (1964), *Goin' Out of My Head* (1965) en op *California Dreamin'* (1966). Op *Bumpin'* (1965) en *Tequila* (1966) speelt hij met groot strijkersensemble (naast een ritmesectie natuurlijk). Dan sluit Wes in 1967 een contract met het label A&M en neemt daar drie platen op. Strijkers en hoofdzakelijk houtblazers staan op *A Day in the Life*. Een strijkkwartet, fluiten en hobo bepalen het geluid op *Down Here on the Ground* (1968) en gemengde blazers en strijkers klinken op *Road Song* (1968). Als tussen 1965 en 1968 de Grammy nominaties en prijzen dan binnenstromen, lijkt het belangrijkste doel van de muziek op deze platen bereikt: commercialiteit.

Deze opnamen zijn – en worden – verguisd. Dat is terecht mits men het om de goede reden doet, namelijk dat het geen goede jazz is. Wes heeft betere jazzopnamen gemaakt en ten tijde van zijn opnamen met strijkers werd er elders in de jazz spannender gespeeld en opgenomen. Maar deze negatieve beoordeling is niet helemaal fair. Deze *With Strings*-opnamen zijn nooit bedoeld om belangrijke jazz te zijn. De bedoeling was om goede entertainmentmuziek te maken daarbij gebruikmakend van jazz. Als men de opnamen daar op afreken, is slechts één conclusie gerechtvaardigd: de makers hebben hun doel bereikt. Ze maken onderhoudende muziek van hoog niveau met jazzelementen. Alles wijst erop. Het is vrolijke muziek. Het klinkt van opgewekt en aanstekelijk tot rustig

en romantisch. Het repertoire werkt daar aan mee. Er zit veel toegankelijke muziek tussen. Het zijn hits uit die tijd als *I Say a Little Prayer* en *What the World Needs Now* van **Burt Bacharach** maar ook een bossa nova als *Insensatez* van **A.C. Jobim**. Ook de swingende originals van Wes als *The Thumb of Midnight Mood* van **Joe Zawinul** zijn zeer direct in hun muzikale werking. Het is allemaal zeer professioneel gemaakt. De beste spelers werden geëngageerd zoals **Herbie Hancock**, **Ron Carter** (die in de periode furore maakten met het Miles Davis kwintet), **Grady Tate**, **Ray Baretto**, enz. De beste arrangeurs zoals **Oliver Nelson**, **Claus Ogerman**, **Don Sebesky** en **Emir Deodato** schreven eraan en zorgden ervoor dat het geluid van de gitaar van Wes mooi centraal staat. (Eén van de hoesteksten noemt het gitaargeluid een parel die mooi ingepakt is). De vondsten van de arrangeurs zijn vaak fantastisch. Op *Mi Cosa* zit een prachtige vondst als op 0:57 de gitaar unisono gaat met de strijkers die pizzicato spelen. Op *Bumpin'* worden de strijkers als een soort bigband ingezet en komt na de improvisatie van Wes even na 5:00 een strijkersspecial met een prachtige, bijna vervreemdende passage waarin de harp snel blue notes speelt. Op *Georgia on my Mind* speelt een viool op 2:06 een kort prachtig melodietje in de achtergrond dat even bitonaal lijkt maar bij nadere bestudering toch een uitbreiding van het klinkende akkoord is. Zo kan men doorgaan. Al die platen zitten vol met bijzondere vondsten. Echter... al deze vondsten worden als effect ingezet. Er wordt voor gekozen om geen van deze muzikale ideeën uit te werken.

Van de 10 stukken zijn er 8 langzaam en twee medium slow. Er wordt niet van de hak op de tak gesprongen, alles wordt vanuit de optiek gespeeld om de hardbop gitaar van Wes te combineren met strijkers. Dat gaat op conto van arrangeur **Jimmy Jones** en de concertmeester violist **Gene Orloff** die ondertussen een beroemde naam is geworden als het om *With Strings* producties gaat. Improviseren doet Wes alleen op *Tune Up*. Op de rest van de plaat beperkt hij zich tot het spelen van de melodie. Die stukken sluiten dan af zonder ruimte voor improvisatie. Zo komt Wes uit bij het euvel waar **Charlie Parker** en **Clifford Brown** al mee zaten en dat in 1950 al door **Lennie Tristano** was gesignaleerd toen hij zei dat producties die eerder de melodie in de voorgrond zetten dan de improvisatie, meestal niet de belangrijkste jazz voortbrengen.

Dan zou het serieuze muziek worden en dat is niet het doel. Niet teveel van de luisteraar vragen is het devies. Het moet oppervlakkig blijven, nergens wordt naar diepgang gestreefd. Dit moest muziek worden voor vliegvelden en restaurants. Niemand moest er aanstoot aan kunnen nemen ook niet als het als behang uit een radio kwam. Hierin zijn deze opnamen zeer goed geslaagd en als men ze zo beluisterd beleeft men er plezier aan. Muziek (en kunst in het algemeen) moet in eerste instantie beoordeeld worden naar wat ze wil zijn. Deze platen bereikten wat ze wilden. Maar de intentie achter deze muziek – oppervlakkigheid, commercialiteit, enz. – mag men natuurlijk wel bekritisieren. Jazz is geen belangrijke muziek vanwege oppervlakkigheid maar vanwege artistieke diepgang. Op deze platen – en dan gaat de jazzschoen nu eenmaal wringen – wordt de artistieke waarde van jazz vervangen door ongegeneerde commercialiteit. Maar er is een troost. De kracht van de jazz komt op deze platen namelijk op een andere manier naar voren in zoverre dat ze dit commerciële product op een hoger plan brengt. Het is een schrale troost maar met het jazzelement zorgt ervoor dat deze platen niveau hebben en niet platvloers vertier zijn. Zo wordt jazz ook nog eens belangrijk als verstrooiende muziek. Hoort men echter liever serieuze muziek, muziek met diepgang en een artistieke boodschap, muziek die het avontuur opzoekt, dan stoort men zich aan dit soort opnamen. Temeer omdat men constant de kwaliteit van de spelers en de arrangeurs hoort en het geheel dus hoort als een gemiste kans. Hadden deze spelers vrij baan gekregen (of geweld) dan was er vernieuwende spannende muziek uitgekomen. Nu blijft de meter staan op zeer goed gemaakte verstrooiende muziek, entertainment van hoog niveau.

Jazz in de marge

De vraag of Wes nu beter klinkt met al deze violen is dan ook gemakkelijk met nee te beantwoorden. Hij klinkt het best – en dat is ook de reden waarom hij in de jazzgeschiedenisboeken staat – in kleine bezettingen waar hij ongebreideld kan spelen. Met zijn geluid, zijn frasering, zijn timing en drive trekt Wes de *With Strings* opnamen op een hoger plan maar de strijkers beknotten zijn mogelijkheden en brengen zijn spel op een lager niveau. Kortom, dezelfde conclusie als bij Charlie Parker. Ook *Parker With Strings* is niet de hoofdreden dat we nog steeds naar Parker luisteren en over hem praten. Overigens is dat al een oud probleem in de jazz. Iemand als **Louis Armstrong** heeft ook meerdere gezichten. Het is de vernieuwer van de Hot Five en Seven opnamen maar het is ook de clown van hoog entertainment. Het is makkelijk deze musici hierom te verguizen. Het is verstandiger de kwaliteiten van ieder van deze producten apart te bezien en te evalueren met de criteria die van toepassing zijn. Eerder dan deze ogenschijnlijk tegenstrijdige producten te zien als een tegenstelling en een zwakte van deze musici, is het zaak ze te zien als krachtige veelzijdigheid van deze spelers die het lukt succesvol te zijn binnen verschillende muzikale disciplines.

De platen van Wes zijn natuurlijk ook producten van hun tijd. In de jaren zestig wordt de rockmuziek wereldwijd de belangrijkste populaire muziek. Jazz verdwijnt in de marge. Alle geld gaat naar de rockmuziek zowel de Amerikaanse als de Britse. (Luister naar **Rahsaan Roland Kirk's** rap *avant la lettre* op *Clickety Clack* van zijn plaat *Bright Moments*, live opgenomen in the Keystone Korner in San Francisco: *The Beatles come into the country, they take all the bread, while the police hittin' black and white folks upside their head*, een poëtische maar heldere klacht tegen de *British Invasion* bands). Het moet voor jazzmusici frustrerend zijn geweest om te zien hoe muziek met drie akkoorden zo populair kon worden (en dat de hoeveelheid akkoorden dus weinig zegt over de kwaliteit van muziek). Het is niet meer dan fair dat er musici waren die door hun muziek aan te passen – wel met behoud van een zeker niveau – zich een kans verschaften geld met hun vak te verdienen. Met bewuste commerciële strijkersarrangementen en het winnen van Grammy Awards breidde Wes zijn publiek ver uit buiten de jazzkringen. Wes was één van de eerste moderne jazzmusici die zijn carrière zowel artistiek als commercieel in orde had. En doordat hij een groter publiek bereikte met deze muziek kennen deze opnamen ook nog een educatief element. Via het luisteren naar dit soort mainstream muziek kan de interesse gewekt worden voor (jazz)muziek met meer artistieke inhoud.

Strijkers tot op vandaag

Het is onmogelijk alle *With Strings* te behandelen in deze reeks van vier artikelen. De opnamen die nu volgen zijn bedoeld om het beeld van het ontstaan, de ontwikkeling en de stilistische eigenschappen van deze jazzvorm te completeren. Laat op de eerste plaats niet de indruk gewekt zijn dat commercie in de jaren zestig hoogtij viert want in 1967 meldt **Ornette Coleman** zich met twee stukken voor strijkkwartet *Saints and Soldiers* en *Space Flight*. Hij manifesteert zich hier als componist van zoste eeuwse gecomponeerde muziek, geen jazz. Coleman speelt niet mee en er wordt niet geïmproviseerd. Deze opnamen banen de weg naar Colemans meeslepende meesterwerk uit 1972 *Skies of America* voor symfonieorkest en jazzkwartet. De opnamen worden in London gemaakt waar de Britse vakbond echter verbiedt dat het Coleman kwar-

DE NOLF/ SHEPPARD/ PALLEMAERTS

www.jazzlabseries.be

Bart De Nolf contrabas
Andy Sheppard tenor/sopraansax
Dré Pallemmaerts drums

- 07/01 – Waregem, CC De Schakel
- 08/01 – Borgerhout, Rataplan
- 09/01 – Brecht, GC Brecht
- 11/01 – Geel, de Halle
- 13/01 – Brussel, Beursschouwburg
- 14/01 – Genk, Casino Modern
- 16/01 – Brugge, De Werf
- 20/01 – Strombeek-Bever, CC Strombeek
- 21/01 – Sint-Niklaas, Foyer De Spiegel
- 22/01 – Lier, CC De Mol
- 26/01 – Gent, De Bijloke
- 28/01 – Aisemberg, CC de Meent

**jazz
LAB
SERIES**

februari 2010: **Pascal Mohy Trio**

maart 2010: **Yves Peeters Quartet**

► ► tet optreedt met de **London Symphony Orchestra**. Aangezien Coleman voor dit stuk gezien wordt als de klassieke componist, mag hij wel als solist met het orkest spelen maar zonder zijn begeleiding! In 1972 verschijnt *Suite for Guitar Quintet* van **Jimmy Raney**. Hij componeerde het voor zijn eigen jazzgitaar, bas, drums en een trio bestaande uit viool, altviool en cello en beslaat een hele plaatkant. Het stuk was in 1957 al opgenomen en het duurde schandaliger wijze tot 1972 eer Muse Records het uitgaf. Het is een mooi Third Stream voorbeeld van hoe een jazzgroep en een klassiek strijktrio geïntegreerd kunnen worden. Om een idee te geven van het klankidoom: het eerste deel van het vijfdelige werk heet *Homage to Bartok* en laat horen hoe Raney onder invloed stond van de strijkkwartetten van Bartok. Het zou een bijzonder eerbetoon aan Jimmy Raney zijn, werd deze compositie nog eens uitgevoerd. De partituur is echter nooit uitgegeven en alleen al het opsporen van het manuscript is een grote opgave.

In 1974 verschijnt een opname die het *With Strings* - idioom een extra dimensie geeft, t.w. *Symbiosis* van **Bill Evans** in een samenwerking met **Claus Ogerman**. In 1966 hadden beiden al samengewerkt voor de plaat *The Bill Evans Trio with Symphony Orchestra* waarop vooral bekende klassieke stukken 'verjazzt' werden. *Symbiosis* is een tweedelige compositie van rond de 41 minuten voor blazers en strijkers met het Bill Evans trio. Deze plaat is een goed voorbeeld van hoe strijkers krachtig ingezet kunnen worden zonder zoetsappig en sentimenteel te zijn.

Veel musici hebben met strijkers gewerkt: **Gerry Mulligan**, **Jaco Pastorius**, **Max Roach**, **Paul Desmond**, **Art Pepper**, **J.J. Johnson**, **Warren Vaché** (& **The Scottish Ensemble**), romantiek van én **Daniël Perez** in *Across The Crystal Sea*' (met arrangementen van Claus Ogerman) en **Charlie Haden** met **Michael Brecker** in *American Dreams*', **Phineas Newborn**, **Joe Zawinul** (met de flauwe titel *The Rise*

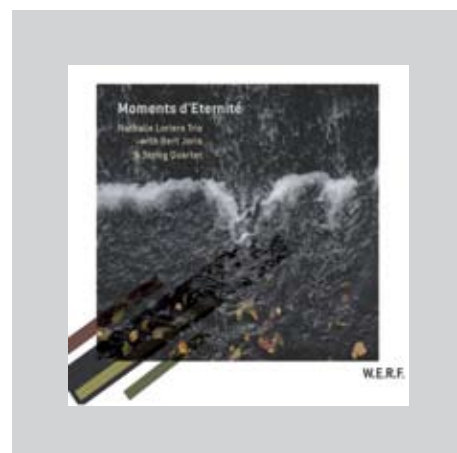

and *Fall of the Third Stream*), **Tom Harrell**, **Russell Malone**, teveel om op te noemen. *With Strings* komt uit de meest onverwachte hoeken, zelfs uit de fusie met stukken op de cd *Greenhouse* van de **Yellow Jackets** en uit de Free Funk met een opname van **James Blood Ulmer** (alleen zijn ruwe gitaar en een strijkkwartet!) die *Harmolodic Guitar with Strings* heet. Er zijn natuurlijk ook musici die pertinent niet met strijkers hebben gewerkt zoals bijvoorbeeld Miles Davis en **John Coltrane**.

Na al dit gegraveerd in de geschiedenis is een sprong naar de actualiteit aan de orde. Laat dat de dit jaar opgenomen en verschenen cd van **Nathalie Lories** zijn getiteld *Moments d'Eternité* met hoofdzakelijk haar composities en arrangementen van **Bert Joris**. Het jazzkwartet staat op deze cd in perfecte balans

met het strijkkwartet. De strijkers komen in de voorgrond, verschuiven soepel naar een begeleidingsfunctie en hebben met pizzicato's zelfs een percussieve functie. Alleen al het openingsstuk waarop de twee kwartetten in moordend hoog tempo mooi bij elkaar te blijven is een compliment waard.

Het is mooi dat het project van Nathalie Lories en Bert Joris ook op verschillende podia als het Gent Jazz Festival, De Werf en de Roma was te horen want *With Strings* groepen zijn in de regel weinig live te horen. Alles in dit en vorige artikelen besproken en geanalyseerd is gebaseerd op luisterervaringen van opnamen. Dit type jazz heeft nog geen uitvoeringstraditie kunnen opbouwen. Het zijn altijd korte projecten die veelal niet verder dan de studio komen. Moge deze serie artikelen ook als oproep gelden deze muziek vooral ook live te promoten. 🎵

Jazzgitarist **Joep van Leeuwen** speelt in bezettingen variërend van solo gitaar tot bigband en van Swing tot Nu Jazz op podia variërend van jazzkroeg tot het Montreux Jazz Festival. Hij componeerde veel jazzstukken, vooral voor het duo gitaar & trombone. Aan de jazzafdeling van het Maastrichts Conservatorium geeft hij de vakken gitaar, jazzgeschiedenis en combo. In samenwerking met de Universiteit van Maastricht is hij lid van het lectoraat Autonomie en Openbaarheid waar hij onderzoek doet naar de beoordelingsprocessen bij eindexamens conservatorium. Hij was meer dan 10 jaar actief als bestuurder in het jazzonderwijs en voor de IAJE (International Association of Jazz Educators). Hij publiceerde over jazz in het *Limburgs Dagblad*, *Jazz News* en andere uitgaven. Hij is winnaar van de Jerry van Rooyen Award.

HEVOS

Getalenteerde bassisten hebben recht op perfecte basversterking.

HEVOS is officieel sponsor van Jazz Hoeilaart en van de Prize "Best Bass Player"

www.hevos.nl